

Марко С. Трајковић
Универзитет у Нишу
Правни факултет у Нишу
marko@prafak.ni.ac.rs
ORCID ID: 0000-0001-5302-918X

Драгиша С. Дракић
Универзитет у Новом Сагу
Правни факултет у Новом Сагу
D.Drakis@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-5248-6562

МОЋ И ОСВАЈАЊЕ МОРАЛНО-ПРАВНИХ ВРЕДНОСТИ*

Сажетак: Моћ и право иду „руку под руку“ јер изгледа да је право без моћи ипак немоћно, ие је ипак тај однос очекиван. Но, ако право жели дуго-трајности у примени оно се не може ослањати само на моћ, мора наћи снажнији ослонац. Тај се ослонац може наћи у морално-правним вредностима, које ће и само право између осталој ширини. Иако је очекивано да ће право изражати морално-правне вредности пре нешто што ће се окренути моћи, ипак није тако. Због империјалне природе правних пројиса и монопола физичкој насиља којима држава располаже, што се посебно види у домену кривичној права, изгледа да ће јој моћ бити „дража“ и прихватљивија, но што вредности. Моћ гарантује извршавање наредби издајих људем правних пројиса, посебно у делу кривичној права, док морално-правне вредности делују ипак недохватљивим, иако још од Платона, стоика, Аурелија Августина и Томе Аквинској гарантују блажени животи. Изгледа да држава није још увек померила сферу свој интересовања са моћи на блажени животи. Но, ио није нимало чудно, иоледа ли се човекова жудња за моћ, коју су изгледа најбоље препознали Фридрих Ниче и Бертрам Расел.

Кључне речи: моћ, морално-правне вредности, кривично право, слобода, друштво.

* Рад је настао као резултат финансирања од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС према Уговору о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО, евиденциони број 451-03-137/2025-03/200120 од 04.02.2025. године.

1. УВОД

Колика је привлачна снага моћи показују свакодневни међуљудски односи, од најранијег детињства до тренутка нестанка. Привлачна снага моћи се из односа међу појединцима сасвим природно шири на више равни. На највишој равни то је моћ државе над свима, па и над друштвом у целини. Та моћ државе ограничава моћ појединца, и тада нестаје независан човек, али се ово дешава и због међуљудских односа у које он улази у стварности, те тако човек „не изузимајући ни саможивце или човекомрсе“ се увек налази у „низу односа са другим људима“.¹ Право и држава која је гарант примене прописа са императивном снагом током времена доживљавају своју промену. Ова се промена у односу на појам моћи, десила утолико што је и моћ еволуирала, односно своје прве назнаке добила је у породици, а потом се ширила на све друге облике друштвеног удруживања.

У том процесу еволуирања држава преко механизма које је развила жели да што прецизније одговори својим „посебним задацима осигурања политичке моћи у друштву“.² Да ли је моћ нешто што је неопходно? Изгледа да јесте јер најпре сама држава не би могла да осигура вршење својих функција, на начин на који она то жели. Из тог разлога држава се путем своје моћи и појављује као посебан друштвени ауторитет, који прикривено или отворено употребљава силу, те тако „Само песник удаљен од стварне политике, као Словацки, могао је уверавати да је пољска краљица Јадвига заповедала само погледом и осмејком. Али, опет се вели и то да се бајонетом може штошта постићи, само се није могуће на њега мирно посадити“.³

Но, с друге стране која се понекад показује недоследна човеку, ипак постоји и нешто више оличену у другој моћи, моћи Творца, јер „l'autorità divina è il modello e il fondamento dell'autorità umana“.⁴ Што у теолошкој мисли води закључку да је његова моћ највећа и најправеднија те се „Већма се треба Богу покоравати, неголи људима“.⁵

Жеља да се одупремо свакој врсти послушности или догми, без критичког преиспитивања води ставу „Пука констатација да је законодавац нешто хтио, још увек не оправдава нашу послушност“.⁶ Што нас наводи на закључак да свака група људи која располаже неком моћи заправо има своја правила за која очекује да буду поштована, те је тако заробљени пират на питање

¹ Евгеније Васињевич Спекторски, *Држава и њен животић*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2000, 19.

² Duško Vrbanić, *Država i pravo*, Golden marketing, Zagreb, 2003, 18.

³ Е. В. Спекторски, *Држава и њен животић*, 75.

⁴ Andrea Favaro, *Autorità aut/et Autonomia*, Mrcianum Press, Venezia, 2013, 40-41.

⁵ Е. В. Спекторски, *Држава и њен животић*, 75.

⁶ Anton Stres, *Sloboda i pravednost*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001, 231.

Александра Великог с којим правом пустоши по мору, одговорио: „Истим оним којим ти хараш по цијеломе свијету! Мене, међутим, јер то чиним малом лађом називају разбојником, а тебе, јер то исто чиниш великим бродовљем, називају краљем“.⁷

Да ли је онда могуће да поред чисте моћи ослоњене на силу постоји и нешто друго, неки други поредак ствари? Тај поредак ствари ако га прихватимо мора почивати на моралним вредностима, које ако право препозна и прихвати могу постати и правне вредности. Што наводи на закључак да је могуће извести постојање правног поретка из „моралне природе појединца“.⁸

2. О МОЋИ И МОЋИ У ПРАВУ

Да ли ће човек увек живети уз жељу поседовања моћи? Изгледа да хоће јер између њега и животиња постоје „многостране разлике“ а једна је посебна и изражена је у томе што су неке његове жеље „у суштини безграничне и што се не могу у потпуности задовољити“.⁹

Када ову мисао уклопимо у поставку да човек има разнолике жеље постаће нам јасно да он може да их оствари само уз поседовање моћи, јер од неких не жели да одустане ни по коју цену, те зато изгледа „Сваки човек би волео да буде Бог, када би то било могуће; мали број њих сматра да је тешко да се прихвати таква немогућност“.¹⁰ Овакве намере присутне су код „свих људи“ а изражене посебно код „великих освајача“ који одбијају, попут Александра Великог, да „прихвате ограничења“ своје моћи.¹¹

Данас, само много израженије но раније, пропаганда помаже развоју појма моћи у стварности, јер само она може да „створи једногласно мишљење“ оних који су потчињени нечијој војној или економској „контроли“.¹² Када се ова контрола путем моћи оствари лако је остварити следећи задатак, омогућити себи да одредимо ко ће бити носилац државне власти.

Оваква „манија величине“ иде уз „чежњу“ за влашћу, те ће тако „радна места која доносе моћ“ узимати они који се од осталих разликују по томе што „воле власт“.¹³ Но није само моћ та која је пресудни мотив код њих, али се код њих појављује љубав према моћи појављује као најизраженији мотив, те их зато заједница сматра смелим људима пуним храбрости који се намећу

⁷ Аурелије Августин, *Божја држава*, ЦИД, Подгорица, 2004, 163.

⁸ Феодор Васильевич Тарановски, *Енциклопедија права*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2003, 381.

⁹ Бертранд Расел, *Моћ*, МИБА, Београд, 2022, 33.

¹⁰ Ibid., 35.

¹¹ Ibid.

¹² Б. Расел, *Моћ*, 37.

¹³ Ibid., 38.

свим овим за вође и као такви изазивају поштовање. Ово наводи на следећи закључак да се „импулс моћи“ јавља у различитим видовима, те је у „експлицитном“ присутан код смелих или код „вођа“ док је у „имплицитном“ присутан код „следбеника“.¹⁴ Овако изгледа да је моћ доста добро распоређена у заједници, јер свака влада ипак има потребу да издаје заповеди са жељом да буде слушана.

Ова игра моћи започиње веома рано, и зато се на почетку и дешава мимо државе, јер је присутна код сваког ко је васпитан на питању: „Како могу да будем надмоћнији од сваког“? Тако смо њој, њему показали да постоје задовољства везана уз „поседовање моћи“.¹⁵ Са појмом било какве „сарадње“ зато и везујемо појам моћи, јер људи ту сарадњу желе да остваре на „равноправној основи“ али и да стекну „надмоћ“ пошто код већине мотив „покорвања“ није пожељан у „игри“.¹⁶ У тој игри сваки појединац вођен импулсом моћи жели да оствари своје жеље и надмоћ.

Ако се ова игра премести на терен државе и правног поретка онда је моћ прописа заправо израз монопола физичког насиља које је директно уперено према појединцу, али и заједници. Оно што је ипак савремено доба донело је „мишљење и наклоност“ које ваља да државна моћ изазове код чланова заједнице, и то се чини да је данас потребније од „овлашћења полиције“.¹⁷

Утолико се може начинити разлика између убеђења на којима може почивати она власт која је традиционална и има силу која почива на убеђењима, и она која војничка и испољена је у „огољеној моћи“, јер је чак и демократска моћ која се ипак намеће „огољена у односу на убеђеног анархисту“.¹⁸

Ово наводи на закључак да убеђења у ефикасност моћи играју важну улогу, посебно ако онај који влада и поседује моћ може да убеђења потчињених искористи и „укине демократију“ постане „диктатор“¹⁹ који у стању мира влада својим разумом, док у рату својим усхићењем убеђује потчињене да иду за њиме.²⁰ Ово је карактеристична моћ „месара над овцом“²¹ која се јавља у свим политичким режимима без изузетка. Но да би се достигла моћ месара над овцом, месар мора да прође кроз фазу „фанатичног“ уверавања „овце“ која се потом „месару“ сама повинује, када „месар“ може да одбаци традицију, јер му више није потребна, и његова моћ постаје наново „огољена“.²² Што води следећем, „месар“ најпре мора да „обмањује“ ту „овцу“ да би она

¹⁴ Ibid., 40.

¹⁵ Ibid., 42.

¹⁶ Ibid., 49.

¹⁷ Ibid., 63.

¹⁸ Б. Расел, *Моћ*, 66.

¹⁹ Ibid., 71.

²⁰ Ibid., 72.

²¹ Ibid., 106.

²² Ibid.

постала субјекат „машинерије преваре“ који ће то постати на самом крају и без свог „пристанка“.²³ Но, шта када „овца“ престане да верује? Да ли тада наступа „нова вера“ која може да створи „нове менталне навике“ које могу да замене стара убеђења?²⁴ Онда се изгледа један „месар“ мења другим, својим „колегом“. Но и новом је потребно убеђење потчињених јер је вера у циљ ипак битна чак и у послушности И тако смо дошли до става да је и право ипак није делотворно, ако нема његовог поштовања из вере у вредности које он ваља да штити. У овоме је садржан и одговор на питање обавезујуће снаге права, јер се она налази ипак у основи у колико толико могућег општег пристанка заједнице.

Могуће је начинити разлику између моћи која се жели као „средство“ и оне која се жели као „циљ по себи“, јер онај који је жели као средство има „неку другу жељу“ која га „наводи да жели да је у положају да је оствари“, док онај који је жели као „циљ“ одабира свој циљ „сходно могућности да је стекне“. Ово значи да човек који учествује у „јавним пословима“ заједнице вођен само личним успехом „прихвата било који програм“ који га доводи до жељене ствари.²⁵ Овде је неопходан баланс између циља и жеђи за моћ, јер чиста жеђ за моћ може бити извор немерљивих злочина.

3. О УТИЦАЈУ МОЋИ НА МОРАЛНО-ПРАВНЕ ВРЕДНОСТИ

Да ли моћ може утицати или на крају ипак бити у вези са моралним и правним вредностима? Моралне вредности дате кроз одређена морална начела биле су „друштвене установе сличне закону“ јер су се наметањем одређених моралних начела наметале и вредности, а све се ово чинило изградњом позитивног морала, у којем су „лична“ уверења појединаца и група однела путем њихове моћи превагу над другима.²⁶ Тако можемо констатовати да је моћ везана уз моралне, а посебно уз правне вредности. Можда су ипак морална начела групе старија од личних моралних уверења појединца, јер се истовремено налазе у првобитним правилима заједнице. Снага ових обичаја и позитивног морала већа је од снаге принуде којом располаже полиција, јер су жене „истински веровале у моралне прописе“ који су доказивали њихову природну потчињеност мушкарцима, тако да присуство полицијске принуде уопште није било потребно.²⁷ Што значи да је моћ ипак угрожена слабењем убеђења, па се тако дешавало да се и опште прихваћени манири заједнице напуштају, променом вредносних скала.

²³ Ibid., 110.

²⁴ Ibid., 128.

²⁵ Б. Расел, *Моћ*, 283.

²⁶ Ibid., 247.

²⁷ Ibid., 251.

Да би се изградили системи који подразумевају моралне и правне вредности, морају се уклонити они партикуларни системи који вуку мржњи и експлоатацији. Потребно је да оснивачи другачијих вредносних скала буду они који превазилазе такве претходне скале вредности. Ипак и ово ће бити везано за прераспodelу моћи, што значи да је моћ оних других „опала“.

Овако смо стално у додиру и са моћи и са захтевом или борбом око проблема „моралнога и доброга“,²⁸ односно сведоци смо додира моћ и вредности живота као „онтолошке базе“ човека.²⁹ Ова борба нам може донети вредност осликану у „виталности“ и „животној снази“.³⁰ Насупрот томе, чиста моћ која је још и негативна изазива „духовност која је непријатељска виталитету.“³¹ Виталност је као вредност нешто што гарантује напредак, али само онда када човек живот који „није створен од човјека“ и „положен у његове руке“ брижно чува.³² То се може остварити једино уз помоћ његове свести која је „знајући живот“.³³ Таква одговорност човека је одговорност за оно што му је попут вредности дато. Таква је ствар и са свешћу, јер је и она „подобна за изграђивање“, а у томе му помажу и образовање и дух сваке врсте.³⁴ Током изградње свести мора се проћи кроз процес трпљења, који се може схватити као „окушавање снаге ђудоредног бића, покус оптерећења његове еластичности“.³⁵ Изградња свести онда представља напредовање свести и буђење „моралног бића“ у човеку, који потом ослобађа своје „најплеменитије снаге“ и самим тим јача, јер проналази у себи вредности, попут снажне пасивности и подношења трпљења, које су „прије тога биле затворене“.³⁶

Пошто је право хетерономног карактера за разлику од морала који је аутономног, посебно је важно издвојити да „јака воља може бити неслободна“, а ипак „хетерономно одређена.“³⁷ Дакле, човек примењује правну норму иако је није створио, нити јој је дао свој интимни пристанак. Морал, али и право морају прихватити постојање нечега што се може назвати слободна воља која краси човека, јер се он одликује таквом вољом која му даје слободу да од ње прима наређења и задржава моћ да се опире у односу на спољне ефекте. Само такво биће у исто време је и достојанствено, јер само такво биће самостално доноси одлуке. Ово је исконски морални доживљај за који се појединац једноставно мора борити, јер је то ознака људскости која може погледом унапред да покуша да предвиди последице својих поступака.

²⁸ Артур Либерт, *Игеја моралноћа*, Досије, Београд, 2006, 5.

²⁹ Nikolaj Hartmann, *Etika*, Naklada LJEVAK, Zagreb, 2003, 338.

³⁰ Ibid.

³¹ N. Hartmann, *Etika*, 338

³² Ibid., 340.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid., 342

³⁵ Ibid., 345.

³⁶ Ibid., 345, 346 и 347.

³⁷ Ibid., 347.

Када субјекат поретка мисли унапред, тада он мисли и о највишој моралној вредности о добру који прихвата сваки важећи морални поредак. Но, сваки поредак под добром разликује већ тачно одређену вредност, и по томе се ни разликују, што се одмах примењује и на правне поретке. Што би значило да се добро као појам веома тешко може дефинисати, док се моћ дефинише лакше, јер „Опстанак моралног бића је ходање тијесно уз понор“.³⁸

Тако лако се губи веза између легалитета и моралитета, јер „Легалитет није моралитет; само до оног, а не до овог може водити правна принуда“.³⁹ Но како се ми боримо за боље право, тако се и ова два захтева истовремено у таквом праву могу остварити, и тада долази до њиховог поклапања јер „Свако драговољно подвргавање, свака права послушност спрам постојећег реда и закона“ представља прихватање вредносног реда ствари.⁴⁰

Питање је потом, да ли онда има потребе за дејством моћи? Тада „правично настројен човек“ наравно „поштује туђе власништво“ баш зато што је туђе и самим тим постављена је „апсолутна граница“ према нечему што се назива туђе.⁴¹ Исто се може применити и у домену кривичног права, када се говори о туђем животу или такође туђој ствари. Тада се у правним институцијама налазе морални захтеви који ће с остварити без неопходне употребе моћи. Зато је и издвојен као пример, солидарност у којој „процвјетава величина бића“⁴² и то онда када је заједница као целина свесна да у преступнику губи свог члана и жели да га поново, а након „окајања“ казне добија натраг. Однос преступника према заједници као чисто туђој групи може довести до преступа, но могуће је ипак и да се поред свог доброчинства те заједнице он одлучи за преступ. Што би даље значило да је заједници више потребан процес моралне изградње појединца, но моћ над њим, да јој је више потребна поуздана особа која је способна да обећа и одржи дату реч, те да је ако говоримо о моћи то заправо највећа моћ, јер се са таквом особом може ваљано живети. Оваква особа вредна је „пажње“ а своју поузданост доказиваће у својој константности и држању речи. Овакво држање обећања морало би према моралним захтевима да буде присутно у целости и не везујући га за појам пријатељства, јер ако се ограничи само на тај појам он неће обухватити заједницу као целину.

Али, ако тога има онда има и истине, мада Пилат ипак пита „Шта је истина“?⁴³ А, ако је истина „објективно поклапање мишљења“ са датом стварношћу, односно „с постојећим стањем ствари“, онда је заиста тешко дати

³⁸ N. Hartmann, *Etika*, 377.

³⁹ Ibid., 418.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid., 419.

⁴² Ibid., 420.

⁴³ Valentin Zsifkovits, *Politika bez morala?*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, 67.

ваљан и једнозначан одговор. Истина не, али истинитост има моралну вредност је „поклапање говора са мишљењем“⁴⁴ Ако истина има вредност, онда ће она бити моћ која ће се супротставити лажи и превари, односно свему што се може замислити као невређност, и то без обзира да ли се ради о нужној, клеветничкој или пропагандној лажи, које ружећи друге увећавају своју моћ. Што нас даље води закључку да поредак без изражене моћи захтева веру у „темељ истинитог говора“⁴⁵ до које долази кроз „храбрости за истину“⁴⁶ Такав манир води реалном приказивању стварности, без потребе да се она улепша како би завела оне који у њену лепоту још нису поверовали.

Идеали стоје насупрот моћи, јер:

*А ко беху они диви
који су ње најпрег звали,
који су њи крила дали,
који су ње ојачали?
То бејаху идеали!*⁴⁷

Тако је и са изградњом вредносног менталитета и освајањем вредности, ти процеси захтевају етичке идеале који могу имати различит интензитет, те тако постоје они који су везани за материјалне ствари као и они који су онострани. А сваки поредак вредности мора рачунати и на могућ пад човека из оностраних надања у стварност, што би значило да је дошло до отрежњења. Постоји и друга замка и изражена је у питању одабира вредности који може сам по себи довести до сукоба унутар особе, заједнице и поретка и то на две равни оној теоријској али и практичној, конкретној, у којој се вредносни идеал који је задобио власт над појединцем појављује као онај који има „тенденцију да се силом наметне као једини тиранији целокупног људског етоса и то под цијену других врједности“⁴⁸ Ово се потом изражава као наметање нечега што можемо назвати позитивни морал који такође мора да захтева „да човек буде добар“, и то на начин да смо „забринуте због зла“⁴⁹ Вредносни свет који желимо да освојимо истиче као захтев „Ми увек нешто треба да учинимо“⁵⁰ Што би значило да се током нашег процеса одлучивања јавља „сопствена савест“⁵¹ која се некада јавља као опозит позитивном моралу, јер постоји „мноштво морала“⁵²

⁴⁴ N. Harmann, *Etika*, 454.

⁴⁵ V. Zsifkovits, *Politika bez morala?*, 67.

⁴⁶ N. Harmann, *Eika*, 455.

⁴⁷ Јован Јовановић Змај, *Свејли њровови*, 1879, сва издања.

⁴⁸ N. Harmann, *Eika*, 567.

⁴⁹ А. Либерт, *Идеја моралноја*, 5 и 6.

⁵⁰ А. Либерт, *Идеја моралноја*, 10 и 45.

⁵¹ Густав Радбрух, *Правни и други афоризми*, Досије, Београд, 2007, 35.

⁵² N. Hartmann, *Etika*, 44, 45 и 46.

Да ли је могуће да жеђ за моћ опстане поред овако изражених потреба за идеалима? Изгледа да је могуће јер је жеђ за моћ односно наша потреба да свима наметнемо своју вољу ипак неодвојиви део човека без којег он не може да постоји ни у правном поретку.

Психолошка основа човека обликована је тако да је немогуће укорити жеђ за моћ, јер се тај процес „вуче“ кроз читаво васпитавање деце коју од почетка желе да науче „послушности, а то су покушаји који морају да доведу до појаве робова или побуњеника“.⁵³ Нешто реалнији читалац рећи ће да се врлина не може ослонити сама на себе, односно „Врлина се тешко може ослонити само на сопствену снагу“.⁵⁴ Али, ако и прихватимо ову мисао „озбиљног“ човека, томе се супротстављају Петраркини стихови:

*Врлина проишав беса
Узеће оружје и бишка ће биши крајка,
Јер сшара храброси
У ишлским срцима још није умрла.⁵⁵*

4. ЗАКЉУЧАК

Како укротити жеђ за моћ? Изгледа да је ово могуће једино ако се „појединци осећају одговорним“,⁵⁶ што нам може помоћи да служећи другима служимо и сами себи и чувамо нашу „душевну слободу“.⁵⁷ Ова душевна слобода може помоћи да се ваљано избегне поставка „Држава или организовани неморал“.⁵⁸ Иако се сматрало да је разум најбоље распоређена ствар на свету, ипак изгледа да је то жеђ за моћ јер је она права „опијеност“.⁵⁹

Да ли су уверења јача од закона? Изгледа да јесте, јер „Један стари Кинез је рекао како је чуо да царства граде многобројне законе кад стоје пред пропашћу“.⁶⁰ Која је то заједница сигурнија, она која има превише или премало закона? Ипак најбољи су „они закони којих има баш најмање. То су они најопштији. Али, мени се нешто ипак чини да би најбоље било када никако не би ни постојали; у најмању руку било би боље, него што их имамо у оволикој количини и овако, како то сада код нас постоји“.⁶¹ Наравно, ово је став

⁵³ Б. Расел, *Моћ*, 315.

⁵⁴ Фридрих Ниче, *Воља за моћ*, Дерета, Београд, 1991, 423.

⁵⁵ Николо Макијавели, *Владалац*, Модерна, Београд, 1989, 91.

⁵⁶ Ф. Ниче, *Воља за моћ*, 423.

⁵⁷ Мишел де Монтењ, *Опседи*, Укронија, Београд, 2020, 162.

⁵⁸ Ф. Ниче, *Воља за моћ*, 423.

⁵⁹ Ibid., 425.

⁶⁰ Ф. Ниче, *Воља за моћ*, 435.

⁶¹ М. де Монтењ, *Опседи*, 162.

оних који више вере дају моралном но правном поретку ствари и та се мишљења никада неће помирити. Мада се и моћ јавља у вези са слободом те „међу потиштенима и робљем сваке врсте као воља за слободом“,⁶² односно човек је „уман и слободан у својим судовима и свој је господар“.⁶³ Ово нас може навести да видимо и запитамо се „како било који човек може имати ауторитет да захтјева од другог човека да бира оно што он иначе не би изабрао“?⁶⁴

Дакле, овде имамо појам ауторитета који стоји уз појам моћи и некада представља „искључиви разлог, тј. разлог за закључивање или дјелање у одсуству разумљивих разлога“ за „оправдање поступања на неки други начин“;⁶⁵ од жељеног. Ово нас води даље у разликовање оне легитимне власти и оне *de facto*, за коју се верује да је легитимна и као таква је делотворна у „наметању своје воље многима над којима тврди да има власт“, баш зато што то њену „легитимност признају многи њени поданици“ иако она нема „нужно легитимитет“.⁶⁶ Ипак, каква год била власт коју наравно прати моћ мора бити одговорна, иако је тешко одредити овај појам у пуном смислу речи, јер она у домену права жели да каже „тко је крив, тко је починитељ“, док а у домену етике настоји да открије „тко преузима (*ex ante* или *ex post*) одговорност за своје дјеловање, тко је способан преузети одговорност, тко има слободу дјеловања и слободу одлучивања да би могао дјеловати одговорно“.⁶⁷ Као што је и слобода изневерена,⁶⁸ и то не тако ретко исто је и са одговорношћу.

Када се покуша да дефинише право, истог тренутка видимо да је то појам који у себи садржи и појмове моћи и слободе јер је оно „скуп увјета под којима се хтење једнога може по опћем закону слободе ускладити с хтијењем другог“.⁶⁹ То је поље или склада или сукоба, јер се твоја моћ супротставља мојој слободи, и обрнуто моја се моћ супротставља твојој слободи. Зато и кажемо: „Опћи закон права: извана дјелуј тако да слободно очитовање твојег хтијења може по опћем закону супостојати са свачијом слободом“.⁷⁰ Но да ли је такво стање могуће, у оној мери да постоји општи закон, или општи закон моћи, који је у складу са „свачијом слободом“?⁷¹

Ипак изгледа да је моћ супротстављена туђој слободи, јер „када нетко нешто одређује гледе неког другог, увјек је могуће да му тиме нанесе неправ-

⁶² Ф. Ниче, *Воља за моћ*, 447.

⁶³ Џон Финис, *Природно право*, ЦИД, Подгорица, 2005, 137.

⁶⁴ *Ibid.*, 243.

⁶⁵ *Ibid.*, 245.

⁶⁶ Џозеф Раз, *Етика у јавном домену*, ЦИД, Подгорица, 2005, 230–231.

⁶⁷ Hrvoje Jurić, *Etika odgovornosti Hansa Jonasa*, Pergamena, Zagreb, 2010, 95.

⁶⁸ Hrvoje Jurić, *Iskušenja humanizma*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 2023, 265.

⁶⁹ Immanuel Kant, *Metafizika čudoređa*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999, 27.

⁷⁰ *Ibid.*, 27–28.

⁷¹ *Ibid.*, 28.

ду, али никад неће поступити неправедно кад одлучује сам о себи (јер *volenti non fit iniuria*)“.⁷² На нешто општијој равни „заповедање и воља, а не разбо- ритост“ јесу „суштина владања“ а закони „представљају законе не зато што су истинити и мудри, већ зато што им моћ да је ауторитет“.⁷³ Лео Штраус тако Хобсову филозофију види као „филозофију моћи“,⁷⁴ те тако појам моћи по- стаје „централна тема политичких рефлексија“.⁷⁵

Ово нас наводи да прихватимо идеју постојања позитивног морала јер ипак „Свако доба има своје „важеће истине“; а оне потом постају важећи про- писи којима се „човјек подвргава и које прихвата као апсолутне“.⁷⁶ Но те вред- ности које желимо да освојимо као важећи морал имају „само тако дуго „важе- ње“ докле је жива вјера у њега као апсолутни морал“.⁷⁷ Мада се и овде јављају догма „Свако позитивно знање има тенденцију да буде апсолутно знање“ одно- сно „свако позитивно право има тенденцију да је „исправно“ (идеално) право“.⁷⁸

Иако је најчешће тако, такво стање није одрживо јер таква моћ, физичка или моћ догме мора водити даљим и нерешивим сукобима, попут стања у којем „Узалуд настоје они да се крвљу очисте – кад се деси да се крвљу ока- љају“ што би било исто као када би „неко ко је у блату покушао да се блатом опере“.⁷⁹ Осим што ово личи на чист таутолошки закључак, према коме се у нашој теми онда моћ оправдава моћи, злочин из моћи новим злочином из моћи, ово личи на „ритуалну пурификацију“⁸⁰ која није ништа друго до на- стојање да се све оправда било којим средствима.

Ово нас води теми која је различита од жеђи за моћ а која се може озна- чити као блажени живот који и није везан уз моћ да се увек достигне оно што се жели, јер није „срећан онај који живи како хоће“ те у таквом животу настоји да путем моћи оствари оно „недолично“.⁸¹ Ипак, људи често пристају на то да их моћ или ауторитет нечега води чак иако је то супротно њиховим вредносним скалама, или чак њиховим интересима. Овако се погрешно до- казује да је обавезујућа моћ права заправо страх од санкција, што никако не може бити, ту се може начинити разлика послушности закону и његовог ауторитета, јер појединац има обавезу „to follow the law if she has reason to

⁷² Ibid., 105.

⁷³ Лео Штраус, *Природно право и историја*, Плато, Београд, 1997, 140.

⁷⁴ Ibid., 146.

⁷⁵ Л. Штраус, *Природно право и историја*, 147.

⁷⁶ N. Hartmann, *Etika*, 45.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ N. Hartmann, *Etika*, 45.

⁷⁹ Хераклит, *Фрагменти*, Модерна, Београд, 1990, 50.

⁸⁰ Мирослав Марковић, *Филозофија Хераклија Мрачног*, Нолит, Београд, 1983, 175.

⁸¹ Свети Августин, *О блаженом животи*, Хинаки, Београд, 2008, 167.

do as law requires“ док „law holds *authority* over person if she has reason to do as the law requires *because the law requires it*“.⁸²

Однос моћи, вредности и права посебно се компликује у домену кривичног права, које само по себи захтева од права да поседује моћ како би заштитило вредности, и ово је сасвим прихватљиво. „Моћ жудње“ је таква да се помоћу ње може постати узроком „властитих предоцби“, односно може се деловати у складу са њима, а то се деловање назива „живот“.⁸³ Оно што није прихватљиво је количина ризика да ово право постане због моћи које поседује и своје управљености ка санкцијама, да постане и само извор зла према самом животу који је и сам по себи моћ. На тај начин право осим што јесте нека врста мере за зло које је начињено, и само постаје извор зла, те се његов ауторитет уместо вредностима и блаженом животу окреће невређностима и само „купа“ у крви других којима је „окаљано“. Овакво стање потом представља увод у крах друштвене заједнице и државе, где уместо вредности које би морале да стоје бесконачно, стоји моћ са веома ограниченим доменом деловања и временом трајања које је опет више него очекивано ограничено.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Августин Аурелије, *Божја држава*, ЦИД, Подгорица, 2004.
Vrbani Duško, *Država i pravo*, Golden marketing, Zagreb, 2003.
Zsifkovits Valentin, *Politika bez morala?*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
Jurić Hrvoje, *Etika odgovornosti Hansa Jonasa*, Pergamena, Zagreb, 2010.
Jurić Hrvoje, *Iskušenja humanizma*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 2023.
Kant Imanuel, *Metafizika čudoređa*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999.
Либерт Артур, *Идеја моралнога*, Досије, Београд, 2006.
Макијавели Николо, *Владалац*, Модерна, Београд, 1989.
Марковић Мирослав, *Филозофија Хераклија Мрачног*, Нолит, Београд, 1983.
Монтењ де Мишел, *Олеги*, Укронија, Београд, 2020.
Ниче Фридрих, *Воља за моћ*, Дерета, Београд, 1991.
Радбрух Густав, *Правни и друшћ афоризми*, Досије, Београд, 2007.
Раз Цозеф, *Етика у јавном домену*, ЦИД, Подгорица, 2005.
Расел Бертранд, *Моћ*, МИБА, Београд, 2022.
Свети Августин, *О блаженом живоју*, Хинаки, Београд, 2008.
Спекторски Евгеније Васиљевич, *Држава и њен живој*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2000.
Stres Anton, *Sloboda i pravednost*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.

⁸² Jonathan Crowe, *Natural law and the nature of Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2019, 182

⁸³ I. Kant, *Metafizika čudoređa*, 9

- Тарановски Феодор. Васиљевич, *Енциклопедија права*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2003.
- Favaro Andrea, *Autorità aut/et Autonomia*, Mrcianum Press, Venezia, 2013.
- Финис Џон, *Природно право*, ЦИД, Подгорица, 2005.
- Hartmann Nikolaj, *Etika*, Naklada LJEVAK, Zagreb, 2003.
- Хераклит, *Фрагменти*, Модерна, Београд, 1990.
- Crowe Jonathan, *Natural law and the nature of Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2019.
- Штраус Лео, *Природно право и историја*, Плато, Београд, 1997.

Marko S. Trajković
University of Niš
Faculty of Law Niš
marko@prafak.ni.ac.rs
ORCID ID: 0000-0001-5302-918X

Dragiša S. Drakić
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
D.Drakić@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-5248-6562

Power and the Conquest of Moral-Legal Values

Abstract: *The power of values and law can go together, the only question remains where this common path will take them. It seems that in society, power is best distributed as a desire, because most everyone wants it. When that power as an experience is connected to the highest instances of power, the matter takes on very serious dimensions. Then power also has formal-legal force expressed in legal regulations with imperative force, especially in the domain of criminal law. Power in its unlimited form stands in opposition to freedom, that is, my freedom is the limit to your power. Then a conflict arises, because no one wants to limit their power. But limitation is necessary because otherwise this leads to pure voluntarism. Any order that pleads for the durability of its foundation must be based on permanent foundations, which are power and sanctions. These foundations must be found in the world of values, which will then be lowered into reality, which in this case can be designated as a social community and the state. Thus, it is possible for values, instead of power, to become an integral part of legal regulations.*

Keywords: *power, moral and legal values, criminal law, freedom, society.*

Датум пријема рада: 29. 8. 2025.

Датум прихватања рада: 4. 12. 2025.